

“Oe moe ’k da zeggen?”

Het talige repertoire van kinderen in de jeugdbeweging

Inge VAN LANCKER

Abstract

Since the 1950s and especially since the early 1990s, *tussentaal* is a “hot item” amongst Flemish linguists. Nevertheless, its descriptions and explanations are still rather thin on the ground. Existing data on non- or sub-standard spoken Dutch in Flanders are too scarce for linguists to answer important questions about *tussentaal*'s conceptualization and variation. This paper is a modest attempt to broaden the existing data set through analyzing the informal speech of seven children in the youth movement. This survey pointed out that for these children, *tussentaal* is normative in informal situations, but that even if the children know other varieties of Dutch, they hardly ever switch neatly from one to another. This suggests that they do not conceptualize *tussentaal* as a separate variety of Dutch, but as a set of variants that can be used separately depending on the expression of certain meanings and relevant pragmatic values.

1. INLEIDING: TUSSENTAAL IN VLAANDEREN

1.1 De typologie van Peter Auer

Volgens Peter Auer kunnen de verschillende soorten relaties tussen standaardtaal en dialect in het Europa van het begin van de 21ste eeuw ingedeeld worden in vier types (Auer, 2005:7). In het eerste type – mediale diglossie met een endoglossische standaard – wordt standaardtaal gebruikt in de schriftelijke modus, terwijl in de gesproken taal de dialecten gebruikt worden. Het tweede type dat door Auer onderscheiden wordt, is de gesproken diglossie. Bij dit type wordt de overkoepelende standaardtaal ook gebruikt als spreektaal, maar dan vooral in formele situaties. Het derde type wordt door Auer de diaglossie genoemd. Een diaglossisch taallandschap wordt gekenmerkt door een continuüm aan tussentalige variëteiten die de ruimte tussen de standaardtaal en de dialecten opvullen. Dialectverlies is het vierde type dat Auer onderscheidt. Hij gaat ervan uit dat zowel diaglossie als diglossie kunnen leiden tot dialectverlies.

1.2 De Vlaamse taalsituatie

Volgens Auer zelf kunnen we “in most of Flemish-speaking Belgium” het diglossische taallandschap terugvinden (Auer, 2005:24). In Vlaanderen vinden we volgens hem immers een overkoepelende standaardtaal – de Belgische variant van de Nederlandse standaardtaal –, dialecten en een breed scala aan tussenvormen terug. Maar niet alle Vlaamse taalkundigen delen Auers mening. Grosso modo kunnen we twee groepen linguïsten onderscheiden in Vlaanderen: linguïsten die het niet eens zijn met Auer en linguïsten die dat wel zijn.

De eerste groep gaat ervan uit dat Vlaanderen evolueert naar het laatste type van dialect-standaardtaal-constellatie, namelijk diglossie met dialectverlies. De dialecten zullen volledig verdwijnen in Vlaanderen en wat zal overblijven is een diglossie met de Belgische variant van de Nederlandse standaardtaal en een gestabiliseerde tussentaal. In 2000 maakte Goossens – een belangrijke vertegenwoordiger van deze eerste groep taalkundigen – volgende voorspelling: “De omgangstaal Schoon Vlaams zal door steeds meer Vlamingen in steeds meer situaties gesproken worden en dus de dialecten verder verdringen. Tegelijk zal, voornamelijk onder Brabantse invloed, de thans nog zeer opvallende regionale variatie in die taal verminderen, maar dan zo dat zij juist door haar gegroeide uniformiteit een zeer herkenbare andere structuur vertoont dan het officiële Nederlands van de media en de instellingen.” De huidige tussenvormen die zich tussen het dialect en de standaardtaal aftekenen, zullen zich volgens Goossens uniformiseren tot één gemeenschappelijke tussentaal voor Vlaanderen. Volgens hem “[is] Vlaanderen [...] op weg naar een nieuwe tweetaligheid” (Goossens, 2000:7).

De opkomst van die tussentaal is volgens deze groep taalkundigen het gevolg van twee fundamentele “fouten” die ten tijde van de ABN-acties in de jaren 1950 en 1960 gemaakt werden. Ten eerste probeerde men het volk ervan te overtuigen dat “ABN veel mooier was dan het onbeschaafde dialect” (Debrabandere, 2005:28). In die tijd echter was dialect de moedertaal van bijna iedere Vlaming. De beleidsvoerders vroegen dus aan het volk om de moedertaal te verwerpen en een nieuwe taal (want de Nederlandse standaardtaal was toen voor vele Vlamingen echt een vreemde taal) aan te leren. Vele Vlamingen konden zich niet vinden in die redenering en haakten af. Volgens Debrabandere was “het dilemma ABN of dialect [dus] een verkeerde tactiek” (Debrabandere, 2005:28). De tweede fout die men maakte, was dat men die vreemde, Nederlandse standaardtaal aanleerde alsof het een moedertaal was. Debrabandere gaat ervan uit “dat we betere resultaten hadden bereikt als het Nederlands was onderwezen als een vreemde taal, met de didactische methodes van het vreemdetalenonderwijs” (Debrabandere, 2005:31).

Volgens de eerste groep taalkundigen zijn, naast het tegenvallende resultaat van de ABN-acties, ook het veranderde tijdsclimaat waarin "permissiviteit, afkeer van gezag en losheid van gedragingen" volgens Goossens "dominerende nieuwe elementen" waren (Goossens, 2000:4) en de opkomst van de sociolinguïstiek verantwoordelijk voor de genese en de groei van tussentaal. De sociolinguïstiek heeft – volgens Goossens en anderen – immers nooit "scherpe grenzen getrokken" (Goossens, 2000:4). Of zoals Debrabandere het formuleert: "... ook beschouwt men door de sociolinguïstiek wat vroeger een 'taalfout' was nu als een 'variant'" (Debrabandere in Goossens, 2000:4). Deze taalkundigen menen daarmee niet dat "de sociolinguïstiek de oorzaak van het losse Vlaamse taalgedrag zou zijn, wel dat uitspraken van sociolinguïsten er legitimatie aan verlenen." (Goossens, 2000:5).

Uit wat hierboven gezegd werd, valt al af te leiden dat de taalkundigen die een diglossie met dialectverlies voorspellen voor Vlaanderen, overigens niet erg opgezet zijn met deze evolutie. Ze betreuren de opkomst van tussentaal en ze pleiten voor maatregelen tegen het oprukken van deze variëteit(en) in de meer formele gebruikssituaties. Tussentaal is immers "een mengtaal"¹, "iets vuils" (Van Istendael, 1989:108), iets wat dus zo veel mogelijk gemedend moet worden.

Een tweede groep taalkundigen – o.a. Jaspers, De Caluwe, Willemys, Vandebussche,... – wijst er ons op dat er zich in Vlaanderen nog helemaal geen aparte tussentaal ontwikkeld heeft. Zij zijn het dus eens met Auer en delen het Vlaamse taallandschap in bij het type "diaglossie", met tussen de standaardtaal en de dialecten een continuüm van tussenvormen. Deze linguïsten proberen deze tussenvormen te beschrijven in plaats van te stigmatiseren.

De Caluwe, bijvoorbeeld, gebruikt de neutrale term "omgangstaal" om het continuüm van tussenvormen te benoemen (De Caluwe, 2009). Zijn visie wijkt op twee belangrijke punten af van de visie van de groep taalkundigen hierboven. Zo wijst hij er ten eerste op "dat omgangstaal en standaardtaal voor de overgrote meerderheid aan fonologische, lexicale, morfo-syntactische kenmerken overlappen" (De Caluwe, 2009:18). Daarnaast benadrukt hij dat "de keuze voor een omgangstalige of standaardtalige variant in Vlaanderen vaak geen alles-of-niets-kwestie" is (De Caluwe, 2009:18). Wie pure standaardtaal wil spreken, moet elk omgangstalig element bannen en wie pure omgangstaal wil spreken, moet iedere vorm van standaardtaal uit zijn taalgebruik weren. In de werkelijkheid komt dat bijna nooit voor. De realiteit is immers een continuüm van situaties waarin taalgebruikers steeds nieuwe combinaties maken

¹ Beheydt, De Standaardtaal, 10 maart 1998.

van omgangstalige en standaardtalige kenmerken om zo aan de specifieke vereisten van elke situatie te kunnen voldoen.

Ten slotte gaat De Caluwe niet zomaar uit van één, stabiele tussentaal, maar laat hij ruimte voor taalgebruik dat voortdurend instabiel en onvoorspelbaar is. Hij veronderstelt dus niet het gebruik van één variëteit – tussentaal genaamd – maar van taalgebruik dat noch volkomen standaardtalig, noch volkomen dialectisch is.

1.3 Diaglossie of diglossie met dialectverlies?

Met welk type uit Auers typologie hebben we nu te maken in Vlaanderen? Wegens gebrek aan onderzoek naar de perceptie van en de variatie in tussentaal lijkt de hedendaagse discussie tussen taalkundigen veelal te steunen op overtuigingen, eerder dan op empirisch materiaal. Vooral de manier waarop taalgebruikers tussentaal percipiëren, blijkt van cruciaal belang te zijn, maar is tot op heden nog te weinig onderzocht. De Caluwe meent bijvoorbeeld dat “de voorstelling van de Vlaamse tussentaal als aparte entiteit, ver van de standaardtaal, [voorbij gaat] aan de mogelijkheid – en mijns inziens zelfs waarschijnlijk – dat de gemiddelde Vlaming in zijn talige productie, perceptie en categorisering geen aparte variëteit als tussentaal erkent en herkent.” (De Caluwe, 2009:16). Om de Vlaamse taalsituatie adequaat te kunnen indelen in de typologie van Auer, is het dus van belang om na te gaan op welke manier tussentaal door de modale taalgebruiker geconceptualiseerd wordt.

2. ONDERZOEKSOPZET EN -METHODE

Het hieronder gepresenteerde onderzoek naar het (tussen)taalgebruik van kinderen in de jeugdbeweging probeert een bescheiden bijdrage te leveren om de hiaten in onze kennis over tussentaal op te vullen. Vier vragen stonden aan het begin van het onderzoek centraal:

- (1) Welke kenmerken van tussentaal gebruiken kinderen in de jeugdbeweging?
- (2) Hoe vaak gebruiken de kinderen die kenmerken?
- (3) Waarom gebruiken de kinderen in hun informele taalgebruik nu eens de standaardtalige en dan weer de tussentalige vorm van een variant?
- (4) Hebben de kinderen een goed beeld van hun eigen taalgebruik?

In wat volgt bespreken we de manier waarop het onderzoek werd opgezet om deze vier vragen te beantwoorden.

2.1 Informatieverzameling en selectie van zeven kinderen

Om het taalgebruik van de kinderen in de jeugdbeweging gedetailleerd te kunnen onderzoeken, werden uit de grote groep van 21 "Jongknaben" (zo worden de negen- en tienjarigen in de KSA² genoemd) van KSA Mater zeven kinderen geselecteerd met min of meer dezelfde talige achtergrond.

Informatie over de talige achtergrond van de kinderen werd verzameld op twee manieren. Ten eerste beantwoordden de kinderen een aantal vragen over hun taalgebruik aan de hand van korte spelletjes. Daarnaast vulden beide ouders een vragenlijst in over hun eigen taalgebruik in verschillende situaties en over het taalgebruik van hun kind. Bij de beide bevragingen deelden de kinderen en hun ouders het taalgebruik in bij de categorieën "dialect", "Algemeen Nederlands (AN)" en "iets tussen AN en dialect".

Voor elk kind waarover voldoende informatie verzameld werd – dat wil zeggen, van wie minstens één van de twee ouders de enquête had ingevuld – werd een talig profiel opgesteld. Zo'n profiel bevat informatie over de geboortedatum, de woonplaats, de school waar het kind naartoe gaat en de talige achtergrond van het kind en de ouders.

2.2 Opnames

Het taalgebruik van de zeven geselecteerde kinderen werd opgenomen in drie verschillende situaties. Een eerste opname werd gemaakt terwijl de kinderen het gezelschapsspel "Taboe" speelden. In dit spel moeten de kinderen proberen een woord te omschrijven aan hun teamgenoten, zonder daarbij een aantal zogenaamde "taboewoorden" te gebruiken. Zo moesten ze bijvoorbeeld "vliegtuig" omschrijven zonder de woorden "lucht", "vliegen" en "piloot" te gebruiken. Daarna werd een opname gemaakt van het spontane en informele taalgebruik van de kinderen tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Ten slotte werd hun taalgebruik ook in een thuissituatie – namelijk tijdens het ontbijt of avondmaal – geregistreerd.

De drie opnames samen waren goed voor ongeveer 137 minuten opnamemateriaal per kind: twee minuten voor Taboe, 120 minuten spontaan en informeel taalgebruik tijdens een activiteit en 15 minuten voor de thuissituatie. Al dit opgenomen taal materiaal werd op orthografische – en dus niet fonetische – wijze getranscribeerd, weliswaar met respect voor de fonologie. De uitspraak werd dus zo goed mogelijk benaderd met de klassieke spelling.

² KSA-KSA-VKSJ (Katholieke Studerende Jeugd, Katholieke Studenten Actie en Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd) is een katholieke Vlaamse jeugdbeweging voor kinderen vanaf 6 jaar.

2.3 Tussentaalkenmerken³

In de transcripties gingen we op zoek naar 17 kenmerken van tussentaal. Tien daarvan werden kwantitatief verwerkt. Dat wil zeggen dat we probeerden de frequentie van een aantal tussentaalkenmerken in het informele, spontane taalgebruik van de onderzochte kinderen in kaart te brengen. De zeven overige kenmerken werden kwalitatief verwerkt.

De tien kwantitatief onderzochte kenmerken kunnen ingedeeld worden in vier categorieën:

- Fonologische kenmerken:
 1. Deletie van de eindconsonant in *dat, wat, niet* en *met*
Bijv.: *Ik doe **da nie***
 2. Reductie van *goed* en *maar*
Bijv.: ***Ma** ik snap da nie **goe***
 3. Procope van de *h-*
Bijv.: *'k **Eb aar** getackeld*
- Morfo-fonologische kenmerken:
 4. Diminutiefsuffix *-ke*
Bijv.: *Oei, **ballekes***
 5. Syllabering van de uitgang *-/?n/*
Bijv.: *'k Ga nie **zeggn***
- Morfo-syntactische kenmerken:
 6. Flexie in adnominale woorden
Bijv.: *Moete wij **den onzen** dan nie bij u doen?*
 7. *Ge, gij, u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud
Bijv.: ***Ge** moet da vangen é*
 8. Imperatief op *-t*
Bijv.: ***Pakt em!***
- Syntactische kenmerken:
 9. Expletieve complementeerder *da(t)* (redundant *da(t)*)
Bijv.: *Ma nee, toon et gewoon oe **da** ge 't doet*
 10. *Voor* en *van* in plaats van *om* in beknopte bijzinnen
Bijv.: ***Voor** ne keer de beenn te strekken*

Daarnaast werden zeven kenmerken van tussentaal onderzocht die zich niet lenen tot een kwantitatieve analyse en dus op een kwalitatieve manier bena-

³ De kenmerken die in het onderzoek geanalyseerd werden, zijn allemaal kenmerken die voor het overgrote deel uit de Vlaamse dia- en regiolecten overgenomen werden in de Vlaamse tussentaal. Er werd een selectie gemaakt uit de kenmerken die door Taeldeman (2008), Rys en Taeldeman (2007), Van Gijssel, Spielman en Geeraerts (2008) en Axters (2009) beschreven werden.

derd werden in het onderzoek. Ook deze kenmerken kunnen worden ingedeeld in vier (weliswaar niet geheel dezelfde) categorieën:

- Lexicale kenmerken:
 1. Tussenwerpsels
Bijv.: *Allé, è, oei, amai, euh(m), pff...*
 2. Niet-standaardtalige Nederlandse lexemen
Bijv.: *frak* voor *jas*, *appelsien* voor *sinaasappel...*
 3. Engelse lexemen
 4. *Gaan* in puur futurale betekenis
Bijv.: *Hij gaat hem om de tuin leiden* (i.p.v. *Hij zal hem om de tuin leiden*)
- Fonologische kenmerken:
 5. Reductie van *hebben, doen* en *gaan* tot *èn, doe* en *gaa*
Bijv.: *Nie lachn, wij èn verloren me acht-tien*
Doe gij mee?
Amai, da gaa vlot
- Morfo-syntactische kenmerken:
 6. Subjectverdubbeling
Bijv.: *Wilde gij iets rond u oge?*
- Syntactische kenmerken:
 7. Dubbele negatie
Bijv.: *Diene stylo schrijf nie ook nie*

2.4 Analyse

Per kind werd een percentage aan tussentaligheid berekend voor elk van de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden. Wanneer Steven⁴ bijvoorbeeld tijdens een activiteit van de jeugdbeweging 13 van de 20 uitgesproken diminutieven tussentalig produceert, dan is het percentage aan tussentaligheid voor dat kenmerk voor die opname 65%. Het gewogen gemiddelde⁵ van al die percentages resulteert in een tussentaalindex per kind per opname.

Voor de zeven overige kenmerken van tussentaal werden geen tussentaalpercentages en tussentaalindexen berekend. Voor die kenmerken werden enkel de meest interessante en opmerkelijke tendensen opgelijst en geïnterpreteerd.

⁴ Alle gebruikte namen zijn fictief.

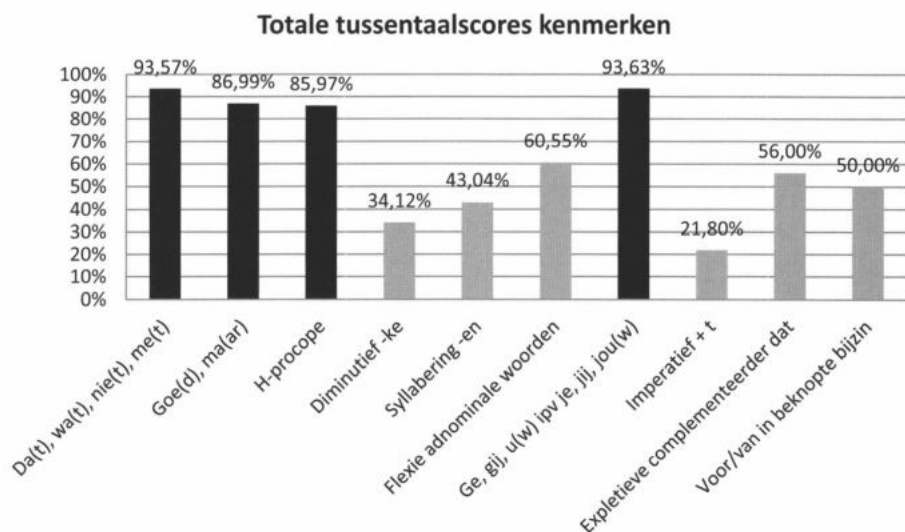
⁵ Bij de berekening van een niet-gewogen gemiddelde zouden de percentages van de tien afzonderlijke kenmerken opgeteld worden en gedeeld worden door tien. Een gewogen gemiddelde, echter, houdt rekening met de frequentie van de kenmerken door de absolute cijfers op te tellen en te delen door tien. In het onderzoek kozen we ervoor om de gewogen tussentaalindexen te hanteren aangezien deze het mogelijk maken infrequente kenmerken op te nemen in de analyse zonder dat ze de resultaten vertekenen.

3. RESULTATEN

In wat volgt behandelen we de resultaten van het onderzoek aan de hand van de vier initiële onderzoeksvragen (zie § 1.)

3.1 Welke kenmerken van tussentaal?

Zoals verwacht behalen de fonologische kenmerken (de deletie van de eindconsonant in *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de reductie van *goed* en *maar* en de *h*-procope) en het paradigma *ge*, *gij*, *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud de hoogste tussentaalscores. Uit eerder onderzoek – Van Gijsel et al. (2008), De Ridder (2007), Lemahieu (2008) – bleek immers ook al dat deze kenmerken van tussentaal het vaakst voorkomen in het (informele) taalgebruik van Vlamingen. In grafiek 1 werden de staafdiagrammen van de kenmerken die het vaakst tussentalig geproduceerd werden in het onderzoek, gemarkeerd in het zwart.

Grafiek 1: Totale tussentaalscores van de tien kwantitatief onderzochte kenmerken

Van de tien kenmerken die in dit onderzoek geselecteerd werden voor kwantitatief onderzoek zijn de fonologische kenmerken en het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud ook de minst saillante kenmerken. Vermoedelijk wordt de tussentalige productie van deze kenmerken door de kinderen niet opgemerkt als een kenmerk van niet-standaardtaalgebruik. Tijdens het spel *Taboe*, bijvoorbeeld, proberen de kinderen zo veel mogelijk tussentaal te weren. Zo zeggen ze *een vogel* en niet *ne vogel*, *rollen*

in plaats van *rolln*, *knopjes* in plaats van *knopkes*,... terwijl de fonologische kenmerken en het paradigma *ge/gij/u(w)* toch hoge gemiddelde tussentaalscores halen. Een en ander blijkt ook uit tabel 1.

Tabel 1: Tussentaalindexen opnames Taboe^a

	Absoluut	Percentage
<i>Da(t), wa(t), nie(t), me(t)</i>	22/23	95,65%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	3/3	100%
<i>H-procope</i>	7/11	63,64%
<i>Diminutief -ke</i>	0/3	0%
<i>Syllabering -en</i>	12/27	44,44%
<i>Flexie adnominale woorden</i>	2/11	18,18%
<i>Ge, gij, u(w) ipv je, jij, jou(w)</i>	22/25	88%
<i>Imperatief + t</i>	0/0	0%
<i>Expletieve complementeerder dat</i>	1/1	100%
<i>Voor/van in beknopte bijzin</i>	2/3	66,67%

- a. Het is aangewezen om bij de interpretatie van deze tabel vooral rekening te houden met de absolute cijfers. Het aantal keren dat een bepaald kenmerk voorkomt in de opnames is namelijk vaak zo klein, dat de percentages een vertekend beeld geven. Zie bijvoorbeeld de cijfers voor het kenmerk "expletieve complementeerder *dat*".

Toegepast op het schuifknoppenmodel van De Caluwe, kunnen we stellen dat de schuifknoppen voor de fonologische kenmerken en voor het paradigma *ge/gij/u(w)* vaak dicht bij de nulpool staan, zelfs wanneer met de andere knoppen in de richting van de standaardtaal geschoven wordt.

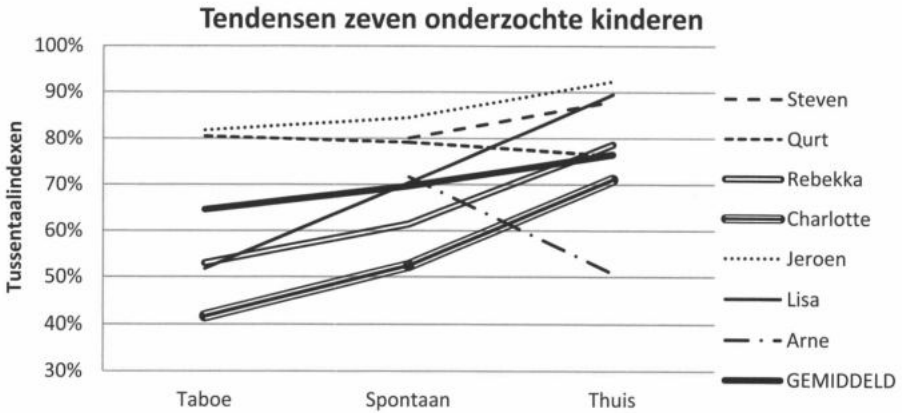
3.2 Hoe vaak?

Tabel 2 toont ons de tussentaalindexen die berekend werden per kind en per opname. Het valt meteen op dat de indexen zeer hoog liggen. Dat wil dus zeggen dat de kinderen in het opnamemateriaal voor de geselecteerde kenmerken zeer vaak de tussentalige variant gebruiken.

Tabel 2: Tussentaalindexen per kind per opname

	Taboe	Activiteit	Thuis	Gemiddeld
Jeroen	81,82%	84,48%	92,31%	85,48%
Steven	/	80,10%	88,00%	80,70%
Qurt	80,49%	79,10%	76,32%	78,87%
Lisa	51,72%	70,38%	89,47%	70,05%
Arne	/	71,64%	50,72%	69,28%
Rebekka	52,94%	61,41%	78,64%	63,14%
Charlotte	41,67%	52,41%	71,07%	54,58%
Gemiddeld	64,55%	69,65%	76,56%	

Daarnaast is uit de tabel ook af te leiden dat de tussentaalindex sterk afhankelijk is van de spreek situatie waarin de kinderen zich bevinden. Zo bleek dat de kinderen tijdens Taboe hun best deden om zo weinig mogelijk tussentaal te gebruiken. Op een gewone activiteit van de jeugdbeweging werd al iets meer tussentaal geregistreerd en de meeste tussentaal was te horen in een thuissituatie. Die algemene tendens wordt geïllustreerd in grafiek 2.

Grafiek 2: Tussentaalindexen onderzochte kinderen in verschillende situaties

Vermoedelijk gebruikten de kinderen minder tussentaal tijdens Taboe omdat hun taalgebruik in die situatie in de schijnwerpers stond. Het gaat hier namelijk om een activiteit die veel taalmonitoring vraagt: de kinderen moeten een goede omschrijving geven en moeten erop letten om bepaalde woorden niet te gebruiken. Deze hoge graad van monitoring zorgt ervoor dat de kinderen meer standaardtaal gebruiken. Het succes van het team was bovendien afhankelijk van de beschrijving die het kind gaf van een bepaald woord. De kinderen wilden dus zo "correct" mogelijk spreken in de hoop dat ze op die manier de opdracht met succes konden vervullen. Automatisch (en waarschijnlijk onbewust) schakelden ze daarbij over op meer Standaardtaal dan in andere situaties.

Twee kinderen wijken af van de algemene tendens: Qurt en Arne. Het taalgebruik van Qurt blijft min of meer constant (of even tussentalig) in de verschillende situaties. Arne gebruikt duidelijk minder tussentaal in een thuissituatie dan tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

Uit de grafiek blijkt verder een verschil tussen jongens en meisjes. Over het algemeen gebruiken meisjes (volle lijnen) minder tussentaal dan jongens (stippellijnen). In dat opzicht bevestigt deze analyse nogmaals de algemene sociolinguïstische tendens die al sinds het einde van de jaren 1970 (cf. Wolfram 1969, Trudgill 1974, Macaulay 1977,...) ontdekt werd, dat vrouwen/meisjes

meer standaardtaal of prestigevormen gebruiken dan mannen/jongens. De enige jongen die thuis veel meer standaardtaalgelijk spreekt dan de meisjes, is Arne. Dat valt wellicht te verklaren door een andere attitude tegenover de verschillende variëteiten van het Nederlands. We vermoeden dat de meisjes tussentaal als de meest gemoedelijke variëteit beschouwen, die ze thuis spreken, maar die ze zo veel mogelijk proberen achterwege te laten in de communicatie met personen die niet tot het gezin behoren. Voor Arne geldt vermoedelijk een omgekeerde situatie. De ouders van Arne gaven in de schriftelijke enquête aan dat Arne thuis steeds Algemeen Nederlands spreekt. Ook uit de analyse van de opname in een thuissituatie bleek dat Arne thuis relatief weinig tussentaalmerken gebruikt. Onder invloed van het taalgebruik van de andere kinderen gebruikt Arne op een activiteit van de jeugdbeweging echter meer tussentaal. Het is mogelijk dat hij dat doet om zich te accommoderen aan de jongens van de jeugdbeweging en niet op te vallen als standaardtaalspreker.

3.3 *Waarom switchen/mixen?*

Uit de analyse van de opname bleek dat de onderzochte kinderen verschillende variëteiten van het Nederlands beheersen. Ze spraken overwegend tussentaal, maar af en toe was ook eens standaardtaal of (minder) dialect te horen. De kinderen wisselden wel nooit bruusk van de ene naar de andere variëteit. Op die manier bevestigt het onderzoek dus het model dat door De Caluwe werd voorgesteld: de kinderen schuiven met hun knoppen afhankelijk van de gespreksituatie waarin ze zich bevinden. Ook binnen een macrosituatie (bijvoorbeeld een activiteit van de jeugdbeweging) was soms een overgang te bemerken van de ene naar de andere variant, als het ware getriggerd door een minieme situationele verandering. Een sprekend voorbeeld is de zin '**Het** doet... mag ek **et** geluid zeggen?' die te horen is op de opname van Jeroen die het spel Taboe speelt. Zowel de uitspraak met als zonder *h-* wordt tot de standaardtaal gerekend. In de berekening van de tussentaalscores en -indexen is dit kenmerk dus niet meegeteld. Toch is de shift van Jeroen heel relevant. In het eerste deel van de zin begint Jeroen aan de beschrijving van een woord (namelijk *schaap*) en spreekt hij de *h-* uit. Maar hij onderbreekt zichzelf om nog snel iets te vragen aan de leidster, waarbij hij de *h-* laat vallen. Na deze korte onderbreking schakelt hij opnieuw over op de gemonitorde uitspraak en zegt hij: '**Het** doet mèèè.' In nog geen zes seconden tijd switcht hij dus twee keer tussen de varianten *het* en *et*, getriggerd door een minieme situationele verandering.

Hoewel de kinderen verschillende variëteiten van het Nederlands beheersen, tonen de hoge tussentaalindexen, berekend voor alle kinderen in alle situaties, aan dat voor deze kinderen tussentaal de norm is in informele spreek-situaties. Wanneer in deze situaties een andere variëteit van het Nederlands

gebruikt wordt, dan drukt het kind daar een bepaalde betekenis mee uit. Wanneer Qurt bijvoorbeeld na een speluitleg uitdrukkelijk alle klanken uitspreekt in de zin ‘**Wat** moeilijk’, dan drukt hij ironie uit. Hij roept dan een “asymmetrische gespreksstructuur” op (Jaspers, 2006:272), dat wil zeggen dat hij gebruik maakt van een variëteit van het Nederlands (standaardtaal) die in die concrete (informele, en veelal symmetrisch georganiseerde) situatie niet past. Daardoor drukt hij een bepaalde betekenis (in dit geval ironie) uit. Op dezelfde manier gebruikte Steven vaak een Noord-Nederlands accent om grapjes te maken.

3.4 *Bewustzijn*

We vroegen ons ten slotte af of de kinderen een goed beeld hebben van hun eigen taalgebruik. Dat bleek absoluut niet het geval te zijn.

Het is mogelijk dat de kinderen hun taalgebruik fout rapporteerden door onvoldoende kennis van de inhoud van begrippen zoals “Algemeen Nederlands (AN)”, “dialect” en “iets tussen AN en dialect”. Bovendien rapporteerden de kinderen over hun eigen taalgebruik aan de hand van spelletjes in groep. Het is dus niet uit te sluiten dat ze elkaar beïnvloedden. Interessanter is de vaststelling dat ook de ouders het taalgebruik van hun kinderen niet correct inschatten. Zo zou Qurt bijvoorbeeld volgens zijn ouders Algemeen Nederlands spreken in een thuissituatie, terwijl de tussentaalindex voor die opname 76,32% bedraagt. Andere ouders gingen er dan weer van uit dat hun kind dialect spreekt op een activiteit van de jeugdbeweging, terwijl dat eigenlijk niet zo is.

Het blijkt dus dat zowel de ouders als de kinderen moeite hebben om hun taalgebruik en dat van anderen in te delen bij bepaalde categorieën. Dat is ook niet verwonderlijk. Ten eerste is er immers een gebrek aan populariserende publicaties over tussentaal die de taalgebruikers bewust zouden kunnen maken van het feit dat ze noch Algemeen Nederlands, noch dialect gebruiken. Bovendien is in de (lagere) scholen weinig aandacht voor tussentaal. Maar vooral bevestigt het onderzoek dat taalgebruikers tussentaal op een andere manier conceptualiseren dan taalkundigen. De eerste groep taalkundigen (zie inleiding) gaat ervan uit dat tussentaal een afgebakende variëteit van het Nederlands (aan het worden) is, met een set van gestabiliseerde tussentaalkenmerken, die zich situeert tussen standaardtaal en dialect (bijvoorbeeld Rys & Taeldeman 2007, Taeldeman 2008). Het is echter mogelijk dat taalgebruikers dat op een andere manier percipiëren. Voor hen bestaat er misschien geen aparte taal die zich tussen Standaardnederlands en de dialecten zou bevinden, maar enkel een set van varianten die meer of minder standaardtalig zijn en waaruit ze kunnen putten om in een informele situatie noch het ene (standaardtaal), noch het andere (dialect) te moeten spreken.

Het hierboven gepresenteerde onderzoek toont dus aan dat het talige repertoire van de onderzochte kinderen eerder diaglossisch dan diglossisch opgebouwd is. We kunnen het Vlaamse taallandschap dus indelen bij diaglossie, die op termijn vermoedelijk zal leiden tot het verdwijnen van de dialecten.

4. CONCLUSIE

Voor de onderzochte kinderen is tussentaal de norm in informele situaties. Anders gezegd, de onderzochte kenmerken van tussentaal zijn in het informele taalgebruik van de kinderen niet meer weg te denken. Sommige van die kenmerken – met name de fonologische kenmerken en het paradigma *ge/gij/u(w)* – worden door de kinderen vermoedelijk zelfs niet of nauwelijks meer gepercipieerd als niet-standaardtalig, waardoor ze ook in een meer formele situatie (bijvoorbeeld Taboe) tussentalig geproduceerd worden.

Zoals in het theoretische model van De Caluwe werd verondersteld, passen de kinderen hun taalgebruik wel aan de situatie aan. In meer formele situaties worden de schuifknoppen in de richting van de standaardtaal geschoven, in meer informele situaties blijven de knoppen dicht bij de nulpool, die staat voor zero standaardtalige realisaties. Het onderzoek toonde ook aan dat de kinderen voortdurend schuiven met die knoppen, naar aanleiding van soms zeer subtiele situationele veranderingen.

Soms maken de kinderen ook creatief gebruik van de verschillende variëteiten van het Nederlands die ze kennen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld standaardtaal gebruiken in een informele situatie, om op die manier een bepaalde betekenis (zoals ironie, humor) over te brengen.

Het onderzoek toont ten slotte ook aan dat het niet zo voor de hand liggend is om tussentaal te beschouwen als één variëteit van het Nederlands die zich positioneert tussen de standaardtaal en de dialecten. Het is misschien zinvoller om tussentaal te beschouwen als een open set van varianten waaruit de taalgebruiker het nodige selecteert om in een informele situatie een boodschap over te brengen en om een bepaalde gevoelswaarde of betekenis te koppelen aan die boodschap. Om die hypothese te bevestigen is onderzoek nodig naar het concrete tussentaalgebruik van Vlamingen en naar de betekenis die ze geven aan hun eigen informele taalgebruik.

BIBLIOGRAFIE

- Auer, P. (2005): 'Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations.' In: Delbeque, N., J. van de Auwera & D. Geeraerts (ed.): *Perspectives on Variation. Sociolinguistic, Historical, Comparative*. Mouton de Gruyter, Berlijn/New York, p. 7-37.

- Axters, B. (2009): *Talige variatie in het Nederlands: kennis, perceptie en attitudes bij kleuters. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.*
- Debrabandere, F. (2005): 'Het echech van de ABN-actie in Vlaanderen.' In: *Nederlands van nu* 53, p. 27-31.
- De Caluwe, J. (2009): 'Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen.' In: *Nederlandse Taalkunde* 14, p. 8-25.
- De Ridder, F. (2007): *Vlaamse tussentaal op televisie: een analyse van het fictieve reportageprogramma "In de gloria"*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.
- Geeraerts, D. (2001): 'Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes.' In: *Ons Erfdeel* 44(3), p. 337-344.
- Goossens, J. (2000): 'De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen.' In: *Ons Erfdeel* 43(1), p. 2-12.
- Jaspers, J. (2006): 'Marokkaanse jongens en het Algemeen Nederlands. Substandaardisering als sociale onderhandeling.' In: *Nederlandse Taalkunde* 11 (3), p. 258-285.
- Lemahieu, G. (2008): *Tussentaal in spontane conversaties van Vlaamse jongvolwassenen (18- tot 24-jarigen)*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.
- Macaulay, R. K. S. (1977): *Language, social class and education: a Glasgow study*. University of Edinburgh Press, Edinburgh.
- Rys, K. & J. Taeldeman (2007): 'Fonologische ingrediënten van Vlaamse tussentaal.' In: Sandra, D., R. Rymenans, P. Cuvelier & P. Van Petegem (red.): *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*. Academia Press, Gent, p. 1-9.
- Taeldeman, J. (2008): 'Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal.' In: *Taal en Tongval* 60, p. 26-50.
- Trudgill, P. (1974): *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Van Gijssel, S., D. Speelman & D. Geeraerts (2008): 'Style shifting in commercials.' In: *Journal of Pragmatics* 40, p. 205-226.
- Van Istendael, G. (1989): *Het Belgisch labrynt, of de schoonheid der wanstaltigheid*. De Arbeiderspers, Amsterdam.
- Wolfram, W. (1969): *A sociolinguistic description of Detroit Negro speech*. Center for Applied Linguistics, Washington DC.